

Research Paper

Asymmetric Deterrence: The Geopolitics of Resistance Position in West Asia

Ali Adami^{*1}

1. Associate Professor of International Relations, Allameh Tabatabai's University, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

PP: 61-79

Use your device to scan and read
the article online

Keywords:

*Asymmetric Deterrence,
Complex System, West
Asia, Geopolitics of
Resistance, Iran*

Abstract

The prevalence of the realist approach in West Asia for a variety of reasons has led to active deterrence playing a prominent role in security and peace. The presence of the Israeli regime after the Second World War is the most important and longest conflict in the current world, which many believe has challenged the classical order and conventional deterrence in this region and disrupted the conventional and symmetrical order and deterrence – which is considered to be one of the leading factors. It is the root of conflict and insecurity. The regime's use of nuclear weapons against the conventional defense capabilities of other countries has upset the deterrent balance in its favor, and its aggressive and belligerent strategies over the decades have led governments to adopt new strategies. Meanwhile, the Axis of Resistance, as the main security complex in the region with a specific pattern of friendship and enmity in West Asia, has formed an active deterrence strategy centered on resistance groups in some countries and the support of their respective governments. The key question is how the Geopolitics of Resistance plays a role in asymmetric deterrence in West Asia. To answer the proposed question, it is hypothesized that the Axis and Geopolitics of Resistance has created a kind of identity-based deterrence in a complex and asymmetric chaotic environment by synergizing and aligning the Shia resistance movements in West Asia in the form of an independent security complex.

Citation: Adami, A. (2025). **Asymmetric Deterrence: The Geopolitics of Resistance Position in West Asia**. *Geography (Regional Planning)*, 15(59), 61-79

DOI: 10.22034/jgeoq.2025.513958.4261

*** Corresponding author:** Ali Adami, **Email:** aliadami2002@yahoo.com

Copyright © 2024 The Authors. Published by Qeshm Institute. This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

Ensuring security is one of the main challenges for actors in international politics, and each actor seeks to use appropriate methods and approaches to overcome this challenge. These approaches consist of a set of several factors, one of the most important of which is understanding the sources of the threat and the ways to deal with it. Meanwhile, considering a set of structural, geopolitical, historical and discourse features, the West Asian region imposes certain requirements and restrictions on the countries present in it. However, despite the similarities between the countries of the region, West Asian countries adopt a different model of action in terms of security against external threats. The West Asian region has long been of geopolitical and geostrategic importance, and it continues to be so. Despite the region's great economic importance and talent, security issues are the most important challenge in West Asia. Some of these challenges are extra-regional due to the interference of external powers, and some are regional due to the right or wrong perception of neighbors; As each of the actors in this region, based on their understanding of the developments of the international system and regional threats, they adopt different procedures for their deterrence. With the evolution of the international system, deterrence theories and perspectives face new realities, including regionalization. The regionalization of the world order removes deterrence from a simple order and defines deterrence in the form of complex regional, extensive, asymmetric, networked, and soft or intelligent deterrents. The traditional theory of deterrence no longer meets the needs of nations because it is defined by the great powers only on the basis of the dominant order model and to maintain the cycle of power in the international system, while the security and survival of other units as well as the scope of strategic action. Regional deterrence is a top priority. After World War II, the presence and establishment of the Israeli regime in the West Asian region, and the nuclearization of the regime, the simplicity of the region's security models suddenly became complicated, which had a direct impact on regional developments.

With the victory of the Islamic Revolution, the issue of Palestine and the protection of the freedom and independence of its people became

one of the most important pillars of identity to the Islamic Revolution and at a higher level became a single concern of the Islamic world, especially in West Asia. This, while affecting the security complex of West Asia, led to the formation of the security subdivision of the "Axis of Resistance", which, under the influence of most of the sources identifying the Islamic Republic of Iran, while taking into consideration the rejection of global colonialism and its regional appearance, which is Israel and the regime's false legitimacy. The axis of resistance in this article is an independent actor and activist who plays a deterrent role by shaping the security of his independent regions and creating patterns of friendship and enmity based on the degree of proximity and distance with trans-regional and intervening countries. This group has gained a lot of deterrent power by having the capacity of networking and synergy with political groups that have a common identity of resistance against any oppression, interference and affiliation.

The emphasis of this article is on regional deterrence, focusing on identity attitudes and how to understand the political structures of the West Asian region of power structures and the international system. While nuclear deterrence against the Israeli regime is currently not possible due to international legal and political constraints on regional powers acquiring strategic nuclear weapons, and the regime continues to invade all Islamic countries in West Asia, so the formation of a new security complex in The form of modern regionalism as a security and political actor is the best strategy for peace and security in West Asia. What makes the axis of resistance the role-playing and active role in asymmetric deterrence in West Asia is the deterrent capability in terms of security features such as geographical proximity, stable patterns similar to friendship and enmity, and the existence of regional poles in Iran that extends from the Mediterranean to the Red Sea; they have been developed by the support of some neighboring countries based on the identity of the resistance, which is based on anti-domination and the intervention of great powers. This kind of deterrence relies on the social, national power and public and internal capacities of countries, and other conditions are inter-subjective understanding and a common understanding of how to build peace and security. Its constituent components are cultural and social, which, of course, in order to maintain and strengthen the security of its specific regions, it is

necessary to increase economic interactions and the formation of economic affiliations and alliances. The present study examines the role of resistance in the production of security in West Asia based on the new dimensions of deterrence, ie asymmetric deterrence. The method of this research is descriptive and the sources cited are based on library documents.

Methodology

This article examines the role of the resistance axis in producing security in West Asia based on the new dimensions of deterrence, namely asymmetric deterrence. The method of this research is descriptive and the sources cited are based on library documents and documentation.

Results and discussion

In the present study, the emphasis has been on regional deterrence by focusing on identity attitudes and how to understand and perceive the political complexes of the West Asian region of power structures and the international system. While nuclear deterrence against the Israeli regime is currently not possible due to international legal and political constraints on regional powers acquiring strategic nuclear weapons. Unfortunately, there is also the shadow of this regime's aggression on all Islamic countries in the West Asian region. Therefore, forming a new security package in the form of new regionalist theories as a security and political player is the best strategy for peace and security in West Asia. The axis of resistance in this article is an independent actor and activist who plays a deterrent role by shaping the security of his independent regions and creating patterns of friendship and enmity based on the degree of proximity and distance with trans-regional and intervening countries. The axis of resistance has gained a considerable deterrent power by having the capacity of networking and synergy with political groups that have a common identity of resistance against any oppression, interference and affiliation. What makes the axis of resistance a role-playing and active asymmetric deterrent in West Asia is deterrence in terms of security features such as geographical proximity, historical experience, stable patterns similar to friendship and enmity, and the existence of poles from the Mediterranean to the Red Sea, which have been able to be developed with the support of some neighboring countries and the identity of the resistance, which is based on anti-domination

and the intervention of the great powers. This type of deterrence relies on the social, national, and public and internal capacities of countries, and is an intersubjective understanding and shared understanding of how to build peace and security on the condition of others. Its basic components are cultural and social, which, of course, in order to maintain and strengthen the security of its specific regions, it is necessary to increase economic interactions and the formation of economic affiliations and alliances. If the analysis of the strategic environment of West Asia and its main actors and actors is based solely on realist and liberal approaches, conflicts and disputes will continue to occur, as ongoing military, security and economic rivalries would block the way for any cooperation and collective and maximum participation. Therefore, asymmetric deterrence by constructing an identity-based security complex is a critical view based on a correct understanding of the strategic environment of West Asia – a region with a predominant constructivist approach where the patterns of friendship and enmity are formed on the basis of historical and cultural ideas. In such an environment, even an understanding of the state is constructivist and interpretive rather than an understanding of state-building based on modern Western elements. In an environment where internal conflicts and divisions are of a social and identity nature, the patterns of friendship and enmity and the regulation of relations with other countries are based on the degree of convergence and divergence with the social organization of others, and of course this structure changes over time. Accordingly, the axis of resistance to asymmetric order and deterrence in West Asia sees common regional and collective interests as a substitute for the mere national interests of the divisive states in West Asia. This is while order and deterrence based solely on national interests have been violated for decades by the unilateralism of the United States and the aggressive policies of the Israeli regime. The limitations of the internal power of the countries, especially in the military and security spheres, have brought with them many considerations and limitations to the extent of the depth and effectiveness of their behavior abroad. This is an act of deterrence and a deterrent to the rule of the game, the practical advantage of which has not been available to the independent countries in favour of resistance. The axis of resistance, therefore, has managed to create its own deterrence and practically formed an

independent playground with specific processes and activities with a correct understanding of comparative advantage.

Conclusion

This article examines the concept of regional deterrence in West Asia, focusing on the political identity and perceptions of regional states. Given international restrictions on nuclear weapons acquisition, conventional deterrence against Israel remains unfeasible. Instead, the formation of a new security framework based on regionalism and neo-geopolitics is proposed as a fundamental solution for establishing peace and security. The Axis of Resistance operates as an independent actor, creating security networks and defining patterns of alliance and enmity based on anti-interventionist stances to fulfill its deterrent role. By collaborating with like-minded political groups and relying on an anti-hegemonic resistance identity, this axis has strengthened its deterrent capabilities. Key success factors include geographical proximity, Iran's central role, identity-based alliances, and reliance on domestic social power. The article argues that analyzing West Asia solely through realist or liberalist approaches is insufficient, emphasizing the need to consider cultural and historical factors. Ultimately, the Axis of Resistance has

established a new security order by prioritizing collective regional interests over narrow national interests, effectively addressing challenges posed by U.S. unilateralism and Israel's aggressive policies. Despite military limitations, this approach maintains relative advantages in political and security spheres, suggesting that enhanced regional economic and security cooperation could reduce external dependencies.

Keywords:

Asymmetric Deterrence, Complex System, West Asia, Geopolitics of Resistance, Iran

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

References

1. Ghasemi, Farhad (2011), "Consequences of Regionalization and Expansion of Strategic Missile Systems on Deterrence in the New world Order", *Defense Strategy Quarterly*, Year 9, No. 34.
2. Iqbal, Ismail (2002), "An Analysis of Israel's Nuclear Deterrence Strategy in the Middle East", Tehran: Neda Institute for Political-Scientific Research.
3. Azgandi, Alireza; Roshandel, Jalil (2002), "Contemporary Strategic Military Issues", Tehran: Samat Publications.
4. Buffer, Andre (1987) "Introduction to Strategy", translated by Massoud Keshavarz, Tehran: Office of Political and International Studies, pp. 67-78.
5. Dadandish, Parvin; Koozegar Kalji, Vali (2010) "A Critical Study of Regional Security Complex Theory Using the Security Environment of the South Caucasus", *Strategy Quarterly*, No. 19.
6. Zebardast, Milad (2018), "Israel's Foreign and Security Policy Towards the Axis of Resistance", *Quarterly Journal of Nations Research*, No. 35.
7. Mirqaderi, Seyed Fazlollah and Hossein Kiani (2010), "Principles of Sustainability Literature in the Holy Quran", *Religious Literature and Art*, No. 1, pp. 73-85.
8. Nekoolal Azad, Fatemeh (2020), "From Conceptualization to Relation to Regional and International Security", *Abrar Institute for Contemporary International Studies and Research*, Tehran.
9. Adami, Ali and Elham Keshavarz Moghaddam (2015), "The Position of the Resistance-oriented security Complex in the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran", *Quarterly Journal of Political Studies of the Islamic World*, Volume 4, Number 14, pp. 19-1.

10. Rouhi Dehbnah, Majid (2011), "Conceptualization of Convergence and Regionalism in International Relations from a Structural Perspective (Case Study: European Union)", *Quarterly Journal of International Relations Research*, Second Year, No. 7.
11. Rezakhah, Alireza (2013), "Islamic Awakening and the Future of Resistance", *Zaman Magazine*, No. 32, pp. 32-33.
12. Mottaghi, Ebrahim (2008), *The West's Confrontation with the Islamic World*, Tehran: Research Institute of Islamic Culture and Thought.
13. Zare, Sedigheh and Hamid Ahmadi (2015), "Shia Political Revival and Sectarian-Religious Conflicts in the Middle East", *Quarterly Journal of International Relations Studies*, Volume 1, Number 19, pp. 15-54.
14. Parsai, Reza and Mehdi Motaharnia (2014), "The Impact of Iran, Syria and Hezbollah on US Interests in the Middle East", *Defense Policy Quarterly*, No. 22.
15. Abbasi, Majid et al. (2013), "Threat Balance Theory: Structural Reasons for the Formation and Spread of Political Islam and Islamic Resistance in the Middle East", *Quarterly Journal of the Islamic Revolution Approach*, No. 24.
16. Karimi, Abolfazl (2017), "The role of the Islamic Republic of Iran in identifying the security complex of the resistance", *Journal of Research of Nations*, Vol. 2, No. 20.
17. Moradi, Assadollah (2015), "Syrian Crisis and Regional Security of the Islamic Republic of Iran", *Quarterly Journal of Strategic Policy Research*, Fourth Year, No. 15 (Serial No. 45)
18. English:
19. Colin ,Gray(1990), "Definitions and Assumptions of deterrence", *Journal of Strategic Studies*,1990,Vol.13.p.10.
20. Kelly, Robert E (2007), *Security Theory in the New Regionalism*, *International Studies Review*, 9.
21. Mitzen, Jenifer (2004), *Ontological security in world politics and implications for the study of European security*, Paper for the cidle workshope, Oslo.
22. Schaap , James Ike, " The Peter Principle: Is This Phenomenonin Decline or Growing? ", *The Journal of International Management Studies*, Volume 14 Number 2, August, 2019.
23. Castells, Manuel (2009), *"Communication Power"*, Oxford/New York: Oxford University Press.
24. Buzan, Barry; Wæver, Ole (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Society*. Cambridge, United Kingdom: The Press Syndicate of the University of Cambridge.
25. Buzan, Barry(2003), *Regional Security Complex Theory in the Post-Cold War World*, the *International Political Economy Series book series (IPES)*, Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9781403938794_8
26. Buzan B. (2000) *The Logic of Regional Security in the Post-Cold War World*. In: Hettne B., Inotai A., Sunkel O. (eds) *The New Regionalism and the Future of Security and Development*. The New Regionalism. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1007/978-1-137-11498-3_1
27. Morgan, Patrick(1997), *"Regional Orders: Building Security in a New World"*, Penn State University Press; 1st edition.
28. Erika Cudworth and Stephen Hobden(2010) *"Systems Anarchy and Anarchism: Towards a Theory of Complex"* *Journal of International Studies*, No. 39, pp. 399–416.
29. Tilebein, Meike(2006) *A Complex Adaptive Systems Approach to Efficiency and Innovation Kybernetes*, Vol. 35, No. 7/8, pp. 1087-1099.
30. Friedman, George (2011), "Syria, Iran and the Balance of Power in the Middle East", 22, Dec.2011, www.trafor.com.
31. Fischer, Markus (2006). *Culture and Foreign Politics, The Limits of Culture; Islam and Foreign Policy*. Brenda Shaffer ed. MIT Press.
32. Dobbs, Kevin (2010). *Predictive Analysis of Potential Reactions to Iranian Attainment of Nuclear Power Status*. American Military University. INTL 504 Analytics 1 Submitted to Dr. Jonathan.
33. Macaron, Joe(2019), *"The Mutually Connected Fronts between Israel and Iran"*, http://arabcenterdc.org/policy_analyses/the-mutually-connected-fronts-between-israel-and-iran/
34. Alesina, Alberto, Perotti, Roberto,(1996); *Income distribution, Political Instability, And Investment; European Economic Review* 40(1996),pp.1203-1228.

مقاله پژوهشی

جایگاه ژئوپلیتیک مقاومت در بازدارندگی نامتقارن در غرب آسیا

علی آدمی* - دانشیار روابط بین الملل دانشگاه علامه طباطبائی ره، تهران، ایران

چکیده	اطلاعات مقاله
غلبه رویکرد رئالیستی در غرب آسیا به دلایل مختلف باعث شده تا بازدارندگی فعال نقش برجسته‌ای را در امنیت و صلح، ایفا نماید. حضور رژیم اسرائیل پس از جنگ دوم جهانی مهمترین و طولانی‌ترین منازعه در جریان کنونی جهان است که به عقیده بسیاری نظم کلاسیک و بازدارندگی متعارف در این منطقه را به چالش طلبیده و سبب بهم خوردن نظم و بازدارندگی متعارف و متقارن شده و این مهم از اصلی‌ترین عوامل ریشه‌های منازعه و ناامنی است. برخورداری این رژیم از سلاح‌های هسته‌ای در مقابل توان دفاعی متعارف بقیه کشورها، کفه بازدارندگی را بهم زده و راهبردهای تهاجمی و جنگ‌طلبانه آن در طول دهه‌ها، دولت‌ها را سمت اتخاذ راهبردهای نوین سوق داده است. در این میان، محور مقاومت به عنوان اصلی‌ترین مجموعه امنیت منطقه‌ای با شکل‌بخشی به الگوی دوستی و دشمنی مشخص در غرب آسیا، راهبرد بازدارندگی فعال را با محوریت گروه‌های مقاومت در برخی کشورها و نیز حملات دولت‌های متبوع آنها شکل داده و با نگاهی ژئوپلیتیک همراه با ایدئولوژی مقاومت، موجودیت و نظم سیاسی حاصل از روابط رژیم اسرائیل با برخی از کشورهای عرب منطقه را به چالش طلبیده است. سوال کلیدی آن است که ژئوپلیتیک مقاومت چگونه در بازدارندگی نامتقارن در غرب آسیا ایفای نقش می‌نماید؟ فرضیه آن که ژئوپلیتیک مقاومت با هم‌افزایی و هم‌راستا نمودن جنبش‌های مقاومت شیعی کشورهای غرب آسیا در قالب مجموعه امنیتی مستقل، نوعی از بازدارندگی هویت‌محور در محیط پیچیده و پر آشوب نامتقارن را ایجاد کرده است.	شماره صفحات: ۶۱-۷۹ از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید واژه‌های کلیدی: بازدارندگی نامتقارن، سیستم پیچیده، غرب آسیا، ژئوپلیتیک مقاومت، ایران

استناد: آدمی، علی. (۱۴۰۴). جایگاه ژئوپلیتیک مقاومت در بازدارندگی نامتقارن در غرب آسیا. فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای، ۱۵ (۵۹)، ۶۱-۷۹

DOI: 10.22034/jgeoq.2025.513958.4261

مقدمه

تأمین امنیت یکی از چالش‌های اساسی بازیگران عرصه سیاست بین‌الملل است و هر بازیگر برای فائق آمدن بر این چالش درصدد استفاده از روش‌ها و رویکردهای متناسب است. این رویکردها متشکل از مجموعه عوامل متعددی است که یکی از مهم‌ترین آنها درک از منابع تهدید و روش‌های مواجهه یا مقابله با آن است. در این میان، منطقه غرب آسیا به دلیل مجموعه‌ای از ویژگی‌های ساختاری، ژئوپلیتیکی، تاریخی و گفتمانی، الزامات و محذورات خاصی را بر کشورهای حاضر در آن وارد می‌کند. با این حال و با وجود مشابهت‌هایی بین کشورهای این منطقه، کشورهای غرب آسیا نسبت به مقوله تأمین امنیت در برابر تهدیدات بیرونی، مدل کنشگری متفاوتی را اتخاذ می‌کنند. منطقه غرب آسیا از زمان‌های گذشته دارای اهمیت ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک بوده که همچنان نیز تداوم دارد. علی‌رغم اهمیت و استعداد فراوان این منطقه در زمینه‌های اقتصادی، مهم‌ترین چالش غرب آسیا مباحث امنیتی است. بخشی از این چالش‌ها برون منطقه‌ای بوده و به خاطر دخالت قدرت‌های بیرونی است و بخش دیگر منطقه‌ای بوده که ناشی از درک درست یا نادرست همسایگان از یکدیگر است؛ به‌طوری‌که هریک از بازیگران این منطقه و براساس درکی از تحولات نظام بین‌الملل و تهدیدات منطقه‌ای دارند، برای بازدارندگی خود رویه‌های مختلفی را در پیش می‌گیرند.

با تحول نظام بین‌الملل، نظریه و دیدگاه‌های بازدارندگی با واقعیت‌های نوینی از جمله منطقه‌ای شدن روبرو هستند. منطقه‌ای شدن نظم جهانی، بازدارندگی از یک نظم ساده خارج ساخته و بازدارندگی را در قالب بازدارندگی‌های پیچیده منطقه‌ای، گسترده، نامتقارن و شبکه‌ای و نرم یا هوشمند تعریف می‌کند. نظریه سنتی بازدارندگی دیگر پاسخگوی نیاز کشورها نیست زیرا این دیدگاه فقط براساس الگوی نظم مسلط و برای حفظ چرخه قدرت در نظام بین‌الملل، توسط قدرت‌های بزرگ تعریف شده است در حالیکه امنیت و بقای سایر واحدها و همچنین گستره اقدام راهبردی کشورهای که در مناطق مهم دنیا حضور دارند، بازدارندگی منطقه‌ای در اولویت نخست قرار دارد. بعد از جنگ جهانی دوم، حضور و ایجاد رژیم اسرائیل در منطقه غرب آسیا و هسته‌ای شدن این رژیم، سادگی الگوهای امنیتی منطقه به یکباره دچار پیچیدگی‌هایی شد که بر تحولات منطقه‌ای تدبیر مستقیم گذاشت.

با پیروزی انقلاب اسلامی، مسأله فلسطین و حمایت از آزادی و استقلال مردمان آن به یکی از مهمترین ارکان هویت‌بخش به انقلاب اسلامی و در سطحی بالاتر به دغدغه واحد دنیای اسلام به‌خصوص منطقه غرب آسیا تبدیل گردید. این امر رفته‌رفته ضمن تأثیر بر مجموعه امنیتی غرب آسیا، سبب شکل‌گیری زیرمجموعه امنیتی «ژئوپلیتیک مقاومت» گردید که تحت تأثیر غالب منابع هویت‌بخش به جمهوری اسلامی ایران، ضمن تقابل با استعمار جهانی و نمود منطقه‌ای آن یعنی اسرائیل، رد مشروعیت جعلی این رژیم را مورد توجه قرار داد. ژئوپلیتیک مقاومت در این مقاله به‌عنوان یک هویت بازیگر و کنشگر مستقلی است که با شکل‌بخشی به مجموعه امنیت منطقه‌ای مستقل خود و ایجاد الگوهای دوستی و دشمنی بر اساس میزان نزدیکی و دوری با کشورهای فرامنطقه‌ای و مداخله‌گر منطقه‌ای، به ایفای نقش بازدارندگی می‌پردازد. این مجموعه با دارا بودن ظرفیت‌های شبکه‌سازی و هم‌افزایی با گروه‌های سیاسی که از هویت مشترک مقاومت در برابر هرگونه ظلم و مداخله و وابستگی برخوردار هستند، قدرت بازدارندگی فراوانی را حاصل کرده است.

تأکید این مقاله تأکید بر بازدارندگی منطقه‌ای آنهم با تمرکز بر نگرش‌های هویتی و چگونگی فهم و ادراک مجموعه‌های سیاسی منطقه غرب آسیا از ساختارهای قدرت و نظام بین‌الملل است. در حالیکه بازدارندگی هسته‌ای در برابر رژیم اسرائیل فعلاً با لحاظ محدودیت‌های حقوقی و سیاسی بین‌المللی در دستیابی قدرت‌های منطقه به سلاح‌های استراتژیک هسته‌ای، امکان‌پذیر نیست و همچنان سایه تهاجم این رژیم بر کلیه کشورهای اسلامی منطقه غرب آسیا وجود دارد، لذا شکل‌یابی و ایجاد مجموعه امنیتی جدید در قالب نظریات منطقه‌گرایی نوین به عنوان بازیگر امنیتی و سیاسی بهترین راهبرد برای صلح‌سازی و امنیت‌زایی در غرب آسیا است. آنچه محور مقاومت را بازیگری نقش‌آفرین و فعال در بازدارندگی نامتقارن در

غرب آسیا می‌سازد، توان بازدارندگی با لحاظ شاخص‌های مجموعه امنیتی همچون مجاورت جغرافیایی، الگوهای پایدار و مشابه دوستی و دشمنی و وجود قطب منطقه‌ای ایران است که توانسته از مدیترانه تا دریای سرخ را دربر گرفته و با حمایت برخی از کشورهای همجوار و به پشتوانه هویت مقاومت که مبتنی بر ضدسلطه بودن و مداخله قدرت‌های بزرگ است، توسعه یابد. این نوع بازدارندگی بر قدرت اجتماعی، ملی و ظرفیت‌های عمومی و داخلی کشورها متکی بوده و تفاهم بین‌الذهانی و ادراک مشترک از چگونگی ساخت صلح و امنیت از شروط دیگر آن می‌باشد. مولفه‌های اساسی تشکیل‌دهنده آن، فرهنگی و اجتماعی بوده که البته برای استمرار و تقویت مجموعه امنیت منطقه‌ای خاص آن، نیاز به افزایش تعاملات اقتصادی و شکل‌گیری وابستگی‌ها و اتحادهای اقتصادی می‌باشد. این مقاله به بررسی نقش محور مقاومت در تولید امنیت در غرب آسیا براساس ابعاد نوین بازدارندگی یعنی بازدارندگی نامتقارن می‌پردازد و روش این پژوهش توصیفی بوده و منابع استناد شده براساس اسناد و مستندات کتابخانه‌ای است.

۱- چارچوب نظری: بازدارندگی نامتقارن

تغییر و تحولات سیاسی، اقتصادی، فناوری و فرهنگی، روابط میان لایه‌های گوناگون نظام بین‌الملل را تغییر داده است. این تغییرها، فضای جغرافیایی، سیاسی، نظامی و به‌ویژه امنیتی نظام بین‌الملل را تحت تأثیر شدید قرار داده است. منطقه‌گرایی از ویژگی‌های چنین تغییراتی است (Kelly, 2007) به همین سبب، روابط بین‌الملل و نظام‌مند از ابعاد مختلف، سامان‌دهی مجددی را طلب می‌کند.

در عصر کنونی نظام بین‌الملل با شبکه‌هایی مانند شبکه‌های منطقه‌ای و فراملی روبه‌روست که مرزهای ملی را در می‌نوردد. در این راستا بر اثر کارکرد فرایندهای موجود در محیط‌های سیاسی، امنیتی، اقتصادی و فرهنگی، منطقه‌ای شدن تقویت شده و بر اثر فرایندهای سرایت، گسترش می‌یابد. این فرایندها خود را در جدال بین نظام سلسله مراتبی سیطره‌مند با نظم کثرت‌گرا و غیرمتمرکز، آنهم در قالب منطقه‌گرایی نمایان می‌سازد (قاسمی، ۱۳۹۰: ۹) با تحول نظام بین‌الملل، نظریه و دیدگاه‌های بازدارندگی با واقعیت‌های نوینی از جمله منطقه‌ای شدن روبرو هستند. منطقه‌ای شدن نظم جهانی، بازدارندگی از یک نظم ساده خارج ساخته و بازدارندگی را در قالب بازدارندگی‌های منطقه‌ای، گسترده، نامتقارن و شبکه‌ای و نرم یا هوشمند تعریف می‌کند (Tilebein, 2010: 94)

۱-۲- استراتژی بازدارندگی نامتقارن؛

این استراتژی به عنوان عنصری از دیپلماسی یا استراتژی ملی مفهوم جدیدی نیست بلکه این مفهوم از جمله روش‌های قدیمی است که در تاریخ نظامی کاربرد بسیار داشته است. گرچه بازدارندگی در وهله اول روابط دو ابرقدرت دوره جنگ سرد را به یاد می‌آورد، اما نباید فراموش کرد که بازدارندگی اختصاص به دوره مذکور نداشته و روابط میان بسیاری از کشورها که در عرصه روابط بین‌الملل، منافع متضاد یا متفاوت دارند را در برمی‌گیرد. در مقاله حاضر نظریه بازدارندگی، مبتنی بر روابط میان یک بازیگر و بازیگران متعدد در غرب آسیا است. ابزارهایی که برای تحقق این استراتژی استفاده می‌شود عبارتند از: موازنه نظامی و راهبردی که اولی اشاره به برتری نیروهای نظامی متعارف و دومی اشاره به توان نظامی و تسلیحاتی اتمی و کشتار جمعی دارد (اقبال، ۱۳۸۱: ۴۲)

۲-۲- مفروضه‌های بازدارندگی نامتقارن؛

برای تحقق بازدارندگی، شرایط و فرضیه‌های متعددی در نظر گرفته می‌شود که نخستین مورد، غلبه خردگرایی در نزد تصمیم‌گیرندگان رقیب است. فرض وجود حداقل عقلانیت در اندیشه و رفتار رقیب، مفروض اساسی در به‌کارگیری راهبرد بازدارندگی است. با وجود چنین عقلانیتی است که رقیب می‌تواند با سبک- سنگین کردن و برقراری توازن میان هزینه‌ها و فرصت‌ها، به حسابگری پرداخته و در صورتی که تهدید ارزش‌های خود را به اندازه کافی جدی و مؤثر ببیند، برای حفظ

بقای خود مجبور به تغییر رفتار خواهد شد. توانایی و قابلیت ممانعت از تهاجم، یکی دیگر از مفروض‌های تحقق بازدارندگی و ممانعت از حمله است. در صورتی که طرف مقابل اقدام به حمله‌های مکرر و ایجاد وحشت نماید بازدارندگی به وجود نخواهد آمد. توانایی تحمیل هزینه سنگین، ستون سوم بازدارندگی علیه بازیگر مقابل است. بازیگر مقابل باید این اطمینان را داشته باشد که بازیگر بازدارنده در صورت نیاز، حتماً عوامل بازدارنده را به کار گرفته و وی را به شکلی سنگین متضرر خواهد ساخت. از سوی دیگر تعهد وی به حفظ موجودیت خود به عنوان دولت-ملت، عامل اساسی در بازدارندگی است. آنچه موجب رشد توجهات به استراتژی بازدارندگی شده ظهور بازیگران جدید در عرصه بین‌الملل مانند جنبش‌ها و گروه‌های مقاومت که کنش آنها به صورت نیابتی و نامتقارن صورت می‌گرفت. همان‌گونه که «اشتاینبرگ» می‌گوید: سیاست بازدارندگی در رویارویی با گروه‌های اسلامگرا و جنگ‌های نامنظم موفقیت نداشته‌است. این امر نشان دهنده ناکامی سیاست‌های استوار بر بازدارندگی کلاسیک است. پس از حملات ۱۱ سپتامبر توجه استراتژیست‌ها بیش از پیش به تجدیدنظر در بازدارندگی کلاسیک و طرح استراتژی جدیدی براساس دفاع و تعقیب دشمنان نامرئی و غیردولتی جلب شده است (Erika and Hobden, 2006).

نمونه‌هایی از موفقیت این نیروهای غیردولتی و ناکامی استراتژی بازدارندگی را می‌توان عقب‌نشینی نیروهای آمریکا از بیروت در سال ۱۹۸۳ پس از حمله حزب‌الله، عقب‌نشینی این کشور از سومالی در ۱۹۹۳ و عقب‌نشینی شوروی از افغانستان در سال ۱۹۸۸ دانست. دلایل ناکامی‌های استراتژی بازدارندگی در موارد فوق را، می‌توان در چند محور مورد بررسی قرار داد (ازغندی، روشندل، ۱۳۸۱: ۱۴) همان‌گونه که هالستی، در تحلیل علل ناکارآمدی تئوری بازدارندگی در روابط بین‌الملل بیان کرده‌است، اعتماد بیش از اندازه نسبت به محاسبه هزینه-فایده از سوی طرف مقابل، بدون در نظر گرفتن ارزش‌ها، خطاست (Schaap, 2019: 5) از نظر هالستی، نقش مسائل ایدئولوژیک و ایتارگرانه گاه چنان بر تصمیم‌گیری‌ها غلبه پیدا می‌کند که امکان محاسبه را تضعیف کرده و موجب شکست در استراتژی می‌شود. نکته دیگر در ضعف ستون «قابلیت کاربرد توان بازدارنده» است (بوفر، ۱۳۶۶: ۷۵) نیروهای غیردولتی اغلب بازیگرانی هستند که به راحتی در میان مردم جای می‌گیرند و طرف بازدارنده برای هدف قرار دادن آن‌ها باید مردم را نشانه بگیرد. این مسئله در بعد نامتعارف دشوارتر است، زیرا بدون توجه به برتری استراتژیک، نمی‌توان سلاح‌های نامتعارف را علیه جنبش‌ها و بازیگران غیردولتی بکار گرفت. از سوی دیگر، به دلیل ماهیت غیردولتی آن‌ها، تبعات برخورد و تهاجم، چندان متوجه این نیروها نمی‌شود و از آنجا که برخلاف دولت-ملت‌ها، تعهدی به حفظ زیرساخت‌ها یا حفظ قدرت ندارند، کارایی این ستون بازدارندگی نیز فرو می‌ریزد (colin, 1990: 10).

بازدارندگی نامتقارن با ساخت مجموعه امنیت منطقه‌ای هویت‌محور، نگاهی انتقادی مبتنی بر فهم صحیح از محیط راهبردی غرب آسیاست. محیطی که عملاً الگوهای دوستی و دشمنی آن بر مبنای انگاره‌های تاریخی و فرهنگی شکل گرفته و رویکرد غالب آن سازه‌انگارانه است. در چنین محیطی حتی فهم از دولت نیز سازه‌انگارانه و تفسیری است تا فهم ساخت دولت بر اساس مولفه‌های مدرن غربی. در محیطی که تعارض‌ها و شکاف‌های داخلی آن از جنس اجتماعی و هویتی است، الگوهای دوستی و دشمنی و تنظیم روابط با سایر کشورها نیز بر اساس میزان همگرایی و واگرایی با سازمان اجتماعی دیگران صورت می‌پذیرد و البته این ساخت در طی زمان در حال تغییر است. با وجود پیشرفته‌ترین سلاح‌ها و فراوانی کمی و کیفی آن، تا زمانی که احساس و ادراک هویتی از ثبات و نظم وجود نداشته باشد، این نوع بازدارندگی نه تنها کمکی نخواهد کرد بلکه بر شدت تنش‌ها و تعارضات افزوده می‌کند. محور مقاومت در نظم و بازدارندگی نامتقارن غرب آسیا، منافع منطقه‌ای و جمعی مشترک را جایگزین صرف منافع ملی بخشی‌نگر دولت‌ها در غرب آسیا می‌داند، در حالیکه نظم و بازدارندگی مبتنی صرف بر منافع ملی برای دهه‌هاست که با یکجانبه‌گرایی ایالات متحده آمریکا و سیاست‌های تهاجمی رژیم اسرائیل نقض شده است. محدودیت‌های توان داخلی کشورها به خصوص در حوزه نظامی و

امنیتی، میزان عمق‌بخشی و اثرگذاری رفتارهای آنها در خارج را با ملاحظات و محدودیت‌های بسیاری همراه ساخته و این امرکنشگری و بازدارندگی در قاعده بازی بوده که عملاً مزیت نسبی آن در اختیار کشورهای مستقل حوزه مقاومت نبوده است، لذا این محور با انسجام بالا در قالب یک ژئوپلیتیک مشخص با فهم صحیح از مزیت نسبی، بازدارندگی مختص خود را ایجاد کرده و عملاً زمین بازی مستقل همراه با فرایندها و کنشگری‌های خاص را تشکیل داده است.

۲- نظم امنیت منطقه‌ای

نظم به معنای وجود قواعد، ساختارها و روندهای نسبتاً مشخص رفتاری در یک مجموعه امنیتی منطقه‌ای یا نظام بین‌المللی است که موجب می‌شود تا بازیگران در برابر رویدادها، رفتار نسبتاً مشخص و قابل انتظاری را از خود بروز دهند. در سطح منطقه‌ای دولت‌ها یا واحدها به اندازه‌ای به هم نزدیک هستند که نمی‌توانند امنیت دیگران را جدا از امنیت خود در نظر گیرند. امنیت جهانی و ملی در سطح منطقه‌ای بر همدیگر تأثیر می‌گذارند و تصویر کلی در محل تقاطع این دو سطح شکل می‌گیرد.

بوزان مجموعه امنیتی منطقه‌ای را اینگونه تعریف می‌کند: «مجموعه‌ای از واحدها که فرایندهای اصلی امنیت، عدم امنیت یا هر دو آنها به گونه‌ای با یکدیگر مرتبط است که مسائل امنیتی آنها به صورت منطقی نمی‌تواند جدا از یکدیگر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته یا حل و فصل شود» (داداندیش و کوزه‌گر کالجی، ۱۳۸۹: ۷۹) بوزان همچنین این مجموعه‌ها را براساس عامل جغرافیا شناسایی و تعیین می‌کند؛ اگرچه مرزهای آنها ممکن است کدر و مبهم باشد؛ سرانجام اتخاذ چنین برداشت و مفهومی به منظور تأکید بر این نکته است که فرایندهای امنیتی منطقه‌ای ممکن است دارای حیاتی جدا از نظام جهانی بوده و تأثیر نظام جهانی را به صورت‌های متفاوت منعکس کنند (Morgan, 1997: 206).

از سوی دیگر، چون در نظم‌های امنیت منطقه‌ای، «هویت» عاملی موثر و تعیین‌کننده است، سازه‌انگاران با توجهی که به بر ساخته شدن هویت دولت‌ها در جریان تعاملات میان آنها از خود نشان می‌دهد، بیان می‌کند که دولت‌ها علاوه بر حفظ امنیت مادی خود به دنبال امنیت هویتی‌شان نیز هستند (MITZEN, 2006: 234-236) رویکرد سازه‌انگاری نگرش هنجاری و معنایی نسبت به مقولات امنیت منطقه، منطقه‌گرایی و همگرایی دارد و آن را مفهومی بر ساخته می‌بیند؛ در این راستا معیارهایی مثل شکل‌گیری جامعه امن، یادگیری، هویت جمعی، هنجارها و نهادسازی را به عنوان عوامل موثر در نهادینگی و تدام منطقه‌گرایی در نظر می‌گیرد و از این طریق منطقه‌گرایی را تئوریزه می‌کند (دهبنه، ۱۳۹۰: ۳).

بوزان در جایی دیگر ذکر می‌کند که اعطای هویتی مشخص به شبه‌سیستم‌های منطقه‌ای باعث قرار گرفتن آنها به عنوان سطح میانی از تحلیل مابین سطح سیستم و دولت می‌گردد. وی تنها شکل نزدیک به شبه‌سیستم منطقه‌ای را نظام توازن قدرت محلی یا منطقه‌ای می‌داند اما میان سطح تحلیل منطقه‌ای خود با شکل سنتی آن یعنی ایده توازن قدرت محلی یا منطقه‌ای تفاوت قابل است زیرا آنرا ایده‌ای تک‌بعدی و محدود به قدرت می‌داند که از نظر او باعث ابهام در وضعیت‌های منطقه‌ای می‌گردد (Buzan, 2003: 155) اما بوزان برای تعریف و مشخص نمودن مجموعه امنیتی منطقه‌ای ویژگی‌هایی را برای آن متصور است. در این رابطه وی اشاره دارد که «از لحاظ امنیتی منطقه به معنای شبه‌سیستم مشخص و مشهوری از روابط امنیتی بین مجموعه‌ای از دولت‌هاست که از لحاظ جغرافیایی نزدیک یکدیگر باشند» (Buzan, 2000: 3) دیگر ویژگی تشکیل دهنده یک مجموعه امنیتی منطقه‌ای از نظر بوزان و ویور، وجود «الگوی دوستی و دشمنی میان دولت‌ها» می‌باشد. منظور وی از دوستی بیان این مطلب است که در روابط میان دولت‌ها طیف وسیعی از دوستی واقعی تا انتظار حمایت و حفاظت را شامل می‌گردد و منظور او از دشمنی اشاره به روابطی میان واحدهاست که در آن سوءظن

و ترس حاکم باشد. شرط دیگر در شکل‌گیری یک مجموعه امنیتی منطقه‌ای از نظر بوزان، وجود «وابستگی متقابل شدید» میان گروهی از کشورهاست که اعضای این مجموعه را تشکیل می‌دهند. وی بیان می‌دارد که مجموعه امنیتی در جایی وجود دارد که شبکه‌ای از روابط امنیتی شدید میان برخی از کشورها امنیت آنها را به هم پیوند زده و امنیت آنها را از سایرین جدا نموده باشد. بطوریکه شدت وابستگی متقابل امنیتی در میان اعضای مجموعه در مقایسه با واحدهای خارج از مجموعه بیشتر باشد. علاوه بر موارد ذکر شده، در مجموعه امنیت منطقه‌ای بوزان، شروطی چون نزدیکی و قرابت فرهنگی و نژادی، وجود اقتصادهای مکمل و وجود یک یا دو قدرت منطقه‌ای که احساس ترس و تهدید متقابل از هم دارند، در شکل‌گیری یک مجموعه امنیتی منطقه‌ای موثر و قابل اعتنا است (Buzan and Wæver, 2003: 49).

نکته شایان توجه درخصوص نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای، موضوع چگونگی تغییر و تحول در آن است. بوزان بر این باور است که مجموعه‌های امنیتی از وضعیت ثابت و لایتغیری برخوردار نیستند و تحولات و رخدادهای درون و برون یک مجموعه امنیتی تحول ساختاری آنها را هم ممکن می‌سازد. یکی از رخدادها، تحت‌الشعاع قرار گرفتن مجموعه‌های امنیت منطقه‌ای از سوی یک یا چند بازیگر مخرب و یا یک یا چند قدرت بزرگ خارجی است که با ورود به این نظم، دینامیک امنیتی بومی را سرکوب نمایند و پویای داخلی مجموعه امنیتی را برهم بریزند. مانند تحمیل رژیم اسرائیل بر منطقه غرب آسیا که پس از جنگ جهانی دوم، نظم سنتی حاکم بر غرب آسیا را برهم زد. با پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، مسأله فلسطین و حمایت از آزادی و استقلال مردمان آن به یکی از مهمترین ارکان هویت‌بخش به انقلاب اسلامی و در سطحی بالاتر به دغدغه واحد دنیای اسلام به‌خصوص منطقه غرب آسیا تبدیل گردید. این امر رفته‌رفته ضمن تأثیر بر مجموعه امنیتی غرب آسیا، سبب شکل‌گیری زیرمجموعه امنیتی «محور مقاومت» با ژئوپلیتیک تعریف شده گردید که تحت تأثیر غالب منابع هویت‌بخش به جمهوری اسلامی ایران، ضمن تقابل با استعمار جهانی و نمود منطقه‌ای آن یعنی اسرائیل، رد مشروعیت جعلی این رژیم را مورد توجه قرار داد.

۳- شکل‌گیری و ظهور گفتمان مقاومت در غرب آسیا

با حضور اسرائیل در منطقه غرب آسیا، نظامات امنیتی سنتی در این منطقه، دستخوش تحول شد. نظریه سنتی بازدارندگی دیگر پاسخگوی نیاز کشورها نبود زیرا این دیدگاه فقط براساس الگوی نظم مسلط و برای حفظ چرخه قدرت در نظام بین‌الملل، توسط قدرت‌های بزرگ تعریف شده بود در حالیکه امنیت و بقای سایر واحدها و همچنین گستره اقدام راهبردی کشورهایی که در منطقه مهم دنیا یعنی غرب آسیا حضور داشتند، بازدارندگی منطقه‌ای و به تعبیری بازدارندگی نامتقارن در اولویت نخست قرار گرفت.

از آغاز شکل‌گیری رژیم صهیونیستی در سال ۱۹۴۸، همواره احساس ناامنی و تهدیدات ناشی از همسایگان عرب مسلمان، امنیت و بقاء آن را تهدید کرده و سیاست خارجی و امنیتی این رژیم را متاثر ساخته است. باوجود کمرنگ شدن سطح منازعات اسرائیل با همسایگان عرب، پیروزی انقلاب اسلامی ایران و ظهور گفتمان مقاومت، سبب شکل‌گیری قطب‌بندی جدیدی در مجموعه امنیتی خاورمیانه تحت عنوان محور مقاومت گردید که امنیت و موجودیت اسرائیل را به مخاطره انداخته است (زبردست، ۱۳۹۷: ۱۱). این گفتمان در منطقه غرب آسیا به مقاومت اسلامی نیز تعبیر می‌شود. مقاومت اسلامی در برابر ظلم، تجاوز و اشغالگری، دین ستیزی، سلطه استکبار و متحدان آنها شکل گرفته و هدفش حفظ حقوق، دفع ستم، رفع اشغال، حفظ استقلال، جلوگیری از سلطه و حفظ دارایی‌ها آموزه‌ها و احکام دین می‌باشد. عدالت‌محوری، ظلم‌ستیزی، دفاع از مظلوم و نفی سلطه کفار، از جمله مهم‌ترین مؤلفه‌های آن است. مقاومت درونی مبارزه با امیال نفسانی و مقاومت بیرونی مبارزه با تجاوز، تهاجم و اشغالگری است (میرقادری و کیانی، ۱۳۹۱: ۷۰).

شکل‌گیری مفهوم محور مقاومت رابطه مستقیم با نقش انقلاب اسلامی ایران در محیط منطقه‌ای دارد. انقلاب ایران توانست الگوی کنش بازیگران منطقه‌ای را تغییر دهد و مقاومت را جایگزین معادله قدرت نماید. با وجود نسبت مقاومت به عنوان یک عقیده با انقلاب اسلامی و نظام برخاسته از آن، نسبتی اصیل است و مقاومت در یک جغرافیای واقعی در معادلات سیاسی منطقه حضور دارد؛ اما دلایل مختلفی چون تحمیل جنگ هشت‌ساله بر ایران و تمرکز اندیشمندان و نظریه‌پردازان انقلاب اسلامی ایران به مسائل پیش روی نظام نوپای اسلامی و چگونگی حفظ آن، مانع از آن شد که تلاش‌های فکری برای تثویز کردن مفهوم فوق در مسیر صحیح و اصلی خود قرار بگیرد و بی‌توجهی به این مفهوم را به همراه داشت (نکولعل آزاد، ۱۳۹۹: ۶) اما با پیروزی انقلاب اسلامی، مسأله فلسطین و حمایت از آزادی و استقلال مردمان آن به یکی از مهمترین ارکان هویت‌بخش به انقلاب اسلامی و در نتیجه شکل‌دهنده به سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران تبدیل گردید. این امر رفته‌رفته ضمن تأثیر بر مجموعه امنیتی غرب آسیا، سبب شکل‌گیری زیرمجموعه امنیتی محور مقاومت به رهبری جمهوری اسلامی ایران گردید که تحت تأثیر غالب منابع هویت‌بخش به جمهوری اسلامی ایران، ضمن تقابل با استعمار جهانی و نمود منطقه‌ای آن یعنی اسرائیل، رد مشروعیت جعلی این رژیم را مورد توجه قرار داد.

محور مقاومت یک ائتلاف ژئوپلیتیک منطقه‌ای، مرکب از مجموعه بازیگران دولتی (ایران و سوریه) و غیردولتی (حزب‌الله لبنان و حماس و گروه‌های دیگر نزدیک به گفتمان مقاومت) است که منافع مشترک ملی و ایدئولوژیک دارند و تلاش می‌کنند با سیاست‌های مستقلانه و مقاومت‌محور خود، نظام سلطه با محوریت ایالات متحده آمریکا را نقد کنند (رضاخو، ۱۳۹۲: ۱) در واقع آنچه محور مقاومت خوانده می‌شود انعکاس هویت برآمده از انقلاب اسلامی در جهان خارج است. زبان سیاسی مقاومت اسلامی را می‌توان انعکاس ظهور ادبیات اسلامی در روابط و سیاست بین‌الملل دانست (متقی، ۱۳۸۷: ۱۱۰)

۴-۱-۱- تأثیر هویت شیعی بر رشد محور مقاومت

کشمکش‌ها و برهم خوردن نظم امنیتی و بازدارندگی سنتی در منطقه غرب آسیا مولود تفکرات جزیره‌ای و حداقلی برخی از کشورهای این منطقه در گره زدن امنیت خود به قدرت‌های بزرگتر است. با ورود رژیم اسرائیل در منطقه، این آشفتگی سرعت بیشتری گرفت ولی با انقلاب اسلامی و حمایت ایران انقلابی از محور مقاومت، فضای امنیتی منطقه هم وارد دوران جدید و نظم‌سازی نوینی شد. هویت‌بخشی انقلاب اسلامی به محور مقاومت، تأثیرات مستقیمی بر عملکرد این نظم داشته است. اگرچه هویت‌یابی نیازمند نشانه‌های اجتماعی و فرهنگی است اما در بسیاری موارد، قالب عویتی مانند فرهنگ شیعی، انگیزه سیاسی لازم را برای ایفای نقش موثر در میان شیعیان فراهم آورد. چنانچه به اعتقاد کاستلز، «هویت بازسازی شده شیعیان زمینه‌ساز برنامه سیاسی آنان قرار گرفته است» (Castells, 2006: 9)

در این میان، خودآگاهی شیعی و احیای مکتب سیاسی شیعه در جهان اسلام و تلاش به منظور کسب عدالت اجتماعی سیاسی، اگرچه در دوره‌های مختلفی از تاریخ اسلام در قالب جنبش‌ها و قیام‌های اجتماعی در کشورهای وجود داشته است، اما بدون تردید انقلاب اسلامی در ایران و تحولات پس از آن در منطقه، مهمترین عامل در بازیابی نقش و جایگاه شیعیان در غرب آسیا بوده است (زارع و احمدی، ۱۳۹۴: ۶)

از سوی دیگر با آغاز قرن ۲۱ و پس از آن ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، علاوه تحولات افغانستان و عراق، مجموعه تحولاتی در لبنان و فلسطین به وقوع پیوست که به شکل‌گیری فرصت‌هایی برای جمهوری اسلامی ایران با هویتی شیعی در محیط غرب آسیا انجامید. افزایش قدرت و نقش‌آفرینی گروه‌های مقاومت حزب‌الله و حماس و قدرت‌نمایی آنان در جنگ‌های ۲۰۰۶ و ۲۰۰۸ در مقابل رژیم اسرائیل از جمله تحولاتی بود که توازن قدرت منطقه‌ای را به نفع ایران و محور مقاومت در غرب آسیا تا حد قابل توجهی تغییر داد. با این حال تحولات بعد از ۱۱ سپتامبر باعث شد تا ائتلاف‌های منطقه‌ای وارد

مرحله و شکل جدید شوند که پس از ناکامی آمریکا در برقراری نظم و امنیت در عراق و افغانستان و همچنین پیروز شدن محور مقاومت شیعی در منازعات سوریه، موازنه امنیت‌ساز در غرب آسیا را در محور مقاومت شیعی مورد حمایت ایران قرار داده است. براین اساس پیوستگی و نیاز متقابل دو پدیده انقلاب اسلامی و مقاومت شرایط جدیدی از مولفه قدرت فراملی را به وجود آورده و چارچوب‌های امنیتی منطقه غرب آسیا را دچار تحول و به طور خاص امنیت اسرائیل را به عنوان واحدی غیرمشروع و عامل استعمار غرب به چالش کشیده است. لذا همواره اسرائیل، ایران و محور مقاومت را به عنوان تهدیدی وجودی برای خود دانسته است.

از طرف دیگر و با گذشت زمان اتحاد میان اعضای شکل‌دهنده به محور مقاومت (ایران، سوریه، حزب‌الله لبنان و غیره) فراتر از یک اتحاد تاکتیکی، بلکه راهبردی نیز شده است. در سال‌های اخیر با سیاست‌های ایران در منطقه به ویژه پس از حمایت‌های ایران در جنگ‌های ۲۲ روزه از مردم غزه و ۳۳ روزه از حزب‌الله و عدم نتیجه‌گیری رژیم اسرائیل در این حملات، محبوبیت ایران در میان افکار عمومی سوریه و لبنان فزونی یافته است. این امر بدون تردید موجبات تقویت محور مقاومت به رهبری جمهوری اسلامی ایران و افزایش نفوذ آن در میان ملت‌های منطقه را فراهم ساخته است. آنچه به عنوان زنجیره اتصال جریان‌ها و کشورهای وابسته به محورو ژئوپلیتیک مقاومت همواره مورد تأکید این ائتلاف بوده است، حمایت از آرمان فلسطین در منطقه و حفظ عزت و کرامت مردم مسلمان و مستضعف منطقه می‌باشد (پارسی و مطهرنیا، ۱۳۹۳: ۱۲۳).

در واقع محور مقاومت با الگوبرداری از انقلاب اسلامی و تحت رهبری جمهوری اسلامی ایران به قدرتی کارآمد در محیط امنیتی منطقه غرب آسیا مبدل گردیده است که توانسته است با نقاط ضعف دشمن درگیر شود و دشمن (در درجه نخست اسرائیل) را وادار به انفعال نماید. امروزه و در ساختار امنیتی منطقه غرب آسیا و زیرمجموعه شامات تنها قدرت کارآمد در برابر نظام سلطه و بخصوص اسرائیل به عنوان مهمترین بازیگر حافظ منافع غرب به ویژه آمریکا که روابطی ناگسستنی با این رژیم جعلی داشته و دارد، محور مقاومت می‌باشد. بخصوص آنکه در سال‌های اخیر امنیت و بقای اسرائیل به عنوان مهمترین مولفه مورد توجه در سیاست خارجی این رژیم، از جانب مقاومت و در شرایطی کاملاً نابرابر با شیوه‌هایی نامتقارن و با اتکا به ایمان و نیز مردم خود و در پرتو آرمان‌های نشأت‌گرفته از انقلاب اسلامی ایران مورد تهدید قرار گرفته است (کریمی، ۱۳۹۶: ۱۱).

بدون تردید از مهمترین مولفه‌های مجموعه‌های امنیتی منطقه‌ای و دیدگاه بازدارندگی نامتقارن، هویت می‌باشد. نظریه‌پردازانی همانند باری بوزان و ویوور، همانند هنجارهای هویت‌بخش به انقلاب اسلامی ایران که در اواخر دهه ۱۹۷۰ تبیین شد، بر ضرورت کاربرد نشانه‌های هنجاری ارزشی، ایستاری، فرهنگی و اجتماعی در سیاست و امنیت بین‌الملل تأکید می‌کنند. هویت‌ها و عناصر شکل‌دهنده به ایشان نقشی کلیدی در شکل‌گیری مجموعه‌های امنیتی و تعارضات و موافقت‌های شکل گرفته در آن دارد. در این میان نقش هویت در غرب آسیا از اهمیت ویژه و فوق‌العاده‌ای برخوردار است به گونه‌ای که به عقیده بوزان، اختلافات هویتی در مجموعه امنیتی غرب آسیا سبب کشمکش‌های خونینی گردیده است. از طرف دیگر، هویت در شکل‌گیری و نیز استحکام و قدرت یافتن گفتمان مقاومت و مجموعه امنیتی محور مقاومت از نقش برجسته‌ای برخوردار بوده و حتی این استحکام و ثبات و حفظ قدرت، به دولت-ملت‌های هم‌عقیده با این گفتمان امنیت‌ساز منتقل شده است، که تحت تأثیر انقلاب اسلامی ایران و ارزش‌ها و هنجارهای ناشی از آن (منابع هویت‌ساز جمهوری اسلامی ایران) بوده و هست. اهمیت هویت در تقویت جایگاه و موقعیت محور مقاومت در محیط امنیتی منطقه غرب آسیا بدان سبب است که مولفه‌های هویتی، ایدئولوژیکی، ارزشی و اعتقادی به موازات چگونگی بهره‌گیری از ابزارهای مادی، می‌تواند در تولید قدرت ملی و مقاومت در برابر تهدیدات بین‌المللی و منطقه‌ای (همانند خطر اسرائیل) نقش آفرین باشد (عباسی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۲۵).

۴-۱-۲- ثمرات هویت شیعی محور مقاومت برای منطقه

غرب آسیا از سه دهه پیش تاکنون شاهد حضور دو جریان و ائتلاف بزرگ منطقه‌ای بوده است؛ که همواره در تقابل با یکدیگر تعریف شده‌اند. موفقیت یکی در منطقه به معنی کاهش نفوذ دیگری بوده و برعکس. این دو محور عبارتند از محور سازش به رهبری ریاض و قاهره که حمایت از منافع غرب و حفظ وضعیت کنونی در حمایت از دیکتاتورهای موجود را سرلوحه عمل خویش قرار داده است؛ و محور مقاومت با حضور تهران، دمشق، حزب الله و حماس که دفاع از آرمان فلسطین و مقابله با نظام سلطه و مصداق بارز منطقه‌ای آن یعنی رژیم اسرائیل را در دستور کار خود داشته‌اند. این جبهه با محوریت جمهوری اسلامی و عضویت سوریه، عراق، حزب الله لبنان و گروه‌های مبارز فلسطینی و... آرایش سیاسی بازیگران منطقه غرب آسیا را تغییر داده است (آدمی و کشاورز، ۱۳۹۴: ۷) انقلاب اسلامی با تبیین اینکه «اسلام راه حل و جهاد وسیله اصلی است» به مبارزات مردم فلسطین و انتفاضه آنان جنبه‌ای فراملی بخشید و مبارزه با رژیم اسرائیل را جهانی کرد. اعلام آخرین جمعه ماه مبارک رمضان به عنوان روز جهانی قدس از سوی امام خمینی، شش ماه پس از پیروزی انقلاب اسلامی، نشان از عمق توجه ایران اسلامی به مسئله فلسطین و اعتقاد به حمایت از مبارزات آنان داشت. درواقع، با پذیرش نمادها و شعارهای انقلاب اسلامی به عنوان اصول اساسی جهاد از سوی گروه‌های اصولگرای اسلامی و تأکید آنان بر شهادت، فداکاری و سلحشوری در راه هدف، خود را در جهانی کردن مسئله فلسطین و تعمیق مبارزات انقلاب اسلامی توانست نقش آزادیبخش اسلامی در فلسطین، مبارزه با صهیونیسم را ابعاد جهانی بخشد (نوروزی، ۱۳۹۱: ۴۹)

یکی از نشانه‌ها و مصادیق ثمردهی هویت شیعی محور مقاومت ناشی از انقلاب ایران را می‌توان در دوران جنگ تحمیلی مورد ملاحظه قرار داد. در این فرایند ایران توانست در برابر فشارهای بین‌المللی و همچنین حمایت‌های بی‌دریغ کشورهای قدرتمند جهان از عراق، به موازنه استراتژیک دست یابد. علاوه بر آن جنگ‌های ۲۲ روزه و ۳۳ روزه، کفه امنیت‌سازی محور مقاومت را افزایش داد. از مصادیق بارز دیگر هویت شیعی محور مقاومت، ایجاد نیروهای حشدالشعبی در عراق است که به فتوای آیت الله سیستانی مرجع عالیقدر شیعه شکل گرفت و توانست در مقابل گفتمان تکفیری-سلفی بایستد و آن را مضمحل کند.

۴- شاخص‌های بازدارندگی نامتقارن محور مقاومت در غرب آسیا

در غرب آسیا بازدارندگی منطقه‌ای آنهم با تمرکز بر نگرش‌های هویتی و چگونگی فهم و ادراک مجموعه‌های سیاسی این منطقه از ساختارهای قدرت و نظام بین‌الملل، استوار است. در حالیکه بازدارندگی هسته‌ای در برابر رژیم اسرائیل فعلاً با لحاظ محدودیت‌های حقوقی و سیاسی بین‌المللی در دستیابی قدرت‌های منطقه به سلاح‌های استراتژیک هسته‌ای، امکان‌پذیر نیست و همچنان سایه تهاجم این رژیم بر کلیه کشورهای اسلامی منطقه غرب آسیا وجود دارد، لذا شکل‌یابی و ایجاد مجموعه امنیتی جدید در قالب نظریات منطقه‌گرایی نوین به عنوان بازیگر امنیتی و سیاسی بهترین راهبرد برای صلح‌سازی و امنیت‌زایی در غرب آسیا است.

محور مقاومت به عنوان همان نظم نوین است. آنچه محور مقاومت را بازیگری نقش‌آفرین و فعال بازدارندگی نامتقارن در غرب آسیا می‌سازد، توان بازدارندگی با لحاظ شاخص‌های مجموعه امنیتی همچون مجاورت جغرافیایی، تجربه تاریخ، الگوهای پایدار و مشابه دوستی و دشمنی و وجود قطب منطقه‌ای ایران است که توانسته از مدیترانه تا دریای سرخ را دربر گرفته و با حمایت برخی از کشورهای همجوار و به پشتوانه هویت مقاومت که مبتنی بر ضدسلطه بودن و مداخله قدرت‌های بزرگ است، توسعه یابد. در این پژوهش، نشان دادیم که جمهوری اسلامی ایران با هویت‌بخشی شیعی به

محور مقاومت در برابر گفتمان سازش با رژیم اسرائیل در منطقه غرب آسیا، توانسته نوع مدرن و نویتی از نظم امنیتی بر مبنای بازدارندگی نامتقارن با تکیه بر شاخصه‌های امنیتی مدنظر بوزان ایجاد کند. اولین تأکید بوزان در ایجاد نظم امنیتی منطقه‌ای، داشتن مجاورت و نزدیکی جغرافیایی است. فریدمن در این باره می‌نویسد: جمهوری اسلامی ایران نیز به عنوان تنها قدرت منطقه‌ای که از تغییر نظم پیشین در غرب آسیا سود می‌برد، تلاش کرد با حمایت معنوی خود از جنبش‌های مردم‌سالارانه اسلامی در غرب آسیا، ضمن نفی ساختارهای فردگرایانه مرتجع عرب، از میزان نفوذ غرب به ویژه آمریکا، به عنوان متحد و حامی کلیدی این کشورها، بکاهد که ناخودآگاه سبب کاهش ضریب امنیتی کشورهای محور سازش و همچنین مانع انحراف خیزش‌های مردمی توسط آمریکا و کشورهای غربی خواهد شد (Friedman, 2011: 1) بر اساس این تعریف، واحدهای تشکیل‌دهنده محور مقاومت یعنی ایران، سوریه، حزب‌الله و حماس در کنار عراق را می‌توان یک خوشه منطقه ای قلمداد کرد، چون تهدیدات علیه آنها و نیز فرصت‌های پیشروی آنها تا حد زیادی مشترک و دارای عناصر مشترکی از نظر تاریخی، فرهنگی و خاطرات و سرنوشت است.

دومین شاخصه مدنظر بوزان برای تشکیل نظم امنیتی، ایجاد الگوهای دوستی و دشمنی خاص آن نظم امنیتی است. اما بوزان معتقد است، امنیت در غرب آسیا یک معما است. در نگاه وی یک موضوع هنگامی معماست که پیگیری آن یا اندیشیدن به آن، نتیجه عکس داشته باشد. این بیانگر این است که، در غرب آسیا، دوستی یک بازیگر با بازیگر دیگر، حتماً متضمن خصومت با بازیگر دیگر است. به طوری که در غرب آسیا نمی‌توان به کشور دوست کمک کرد بدون آنکه دشمن خود را تقویت کرد. بر این مبنای اعتقاد وجود دارد که غرب آسیا، به واسطه پاره‌ای عوامل ذاتاً منازعه‌پرور است و منطقه‌ای کشمکش ساز و محل دائمی نزاع بین قدرت‌ها و گروه‌های متخاصم است و همین کشمکش به قدرت‌های دیگر نیز رخصت می‌دهد، میدان منازعه خود را به این منطقه انتقال دهند. برای نمونه اگر آمریکا، عراق را در مقابل ایران تقویت کند، ناخواسته آنرا در مقابل اسرائیل قوی ساخته یا اگر عربستان سعودی را تضعیف کند، بدون آنکه بخواهد، ایران را تقویت نموده است و این خصیصه، ویژه غرب آسیا است (مرادی، ۱۳۹۴: ۱۶) اما محور مقاومت با هویت بخشی شیعی و معنویت بخشی به گفتمان بازدارندگی، موضوع امنیت را از چارچوب محاسبات رایج خارج کرد. فیشر در تبیین الگودهی فرهنگی در سیاست خارجی گروه‌ها و کشورها، می‌گوید: «سه محرک برای شکل دادن به سیاست خارجی وجود دارد، فرهنگ، ایدئولوژی و منافع مادی که فرهنگ و ایدئولوژی نقش بیشتری دارند» (Fischer, 2006: 27) زمانیکه دولت اسلامی عراق و شام (داعش)، اعلام موجودیت کرد، این نظم امنیتی (محور مقاومت) با تولید ادبیات «دفاع از حرم اهل بیت تشیع» و همچنین اندیشه‌های عاشورایی شیعه، زمینه انسجام بیشتر محور مقاومت شیعی را فراهم کرد تا حدی که شیعیان سراسر منطقه، آماده رزم در عراق و سوریه شده تا از حرم اهل بیت دفاع کنند. محور مقاومت توانسته با تغییر الگوهای دوستی و دشمنی رایج در دنیا، آن را از سطح قومیت و روابط دیپلماتیک جدا کرده و سطح دوستی و دشمنی را به مفاهیم ارزشمند مذهبی و دینی گره زده است.

شرط بعدی بوزان برای تشکیل یک نظم امنیتی منسجم، وجود یک یا چند قدرت منطقه‌ای است. محور مقاومت با هویت شیعی، گفتمان خود را براساس مقابله با اقدامات غربی‌ها و رژیم دست‌نشانده اسرائیل است. همانطور که پیشتر نیز گفته شده، از زمان تحمیل اسرائیل به غرب آسیا و هسته‌ای شدن این رژیم، نظم امنیتی سنتی در این منطقه برهم خورد و دیگر بازدارندگی متقابل به دلیل مشکلات بین‌المللی هسته‌ای شدن کشورها، پاسخگوی نیاز کشورهای منطقه نبود. در این شرایط محور مقاومت با هویت‌گیری شیعی ناشی از انقلاب اسلامی در ایران، جان تازه‌ای گرفت و عملاً یک‌تازه اسرائیل در این منطقه را با چالشی جدی روبرو کرد و امروز اسرائیل نگران موجودیت خود است. اسرائیل تلاش کرده است تا با امنیتی‌سازی مسئله هسته‌ای ایران، فعالیت‌های هسته‌ای ایران را با فعالیت‌های نظامی پیوند دهد. در واقع، در

پی دستیابی ایران به توان هسته‌ای، احساس ناامنی اسرائیل نسبت به تهدید ایران تا سطح امنیت هستی‌شناسانه یا وجودی ارتقا یافته است و جایگاه ایران در دستور کار امنیتی اسرائیل از سطح چالش امنیتی-کانونی منطقه‌ای یا تهدید نامتقارن به سطح تهدید وجودی رسیده است. این امر ریشه در توانمندی بیشتر محور مقاومت و تشدید زمینه‌های نفوذ جمهوری اسلامی ایران در محیط امنیتی اسرائیل یعنی در غزه و لبنان داشته و دارد (Dobbs, 2010: 12).

همچنین تجربه تاریخی به عنوان شاخص دیگر نظم امنیتی مدنظر بوزان، ضرورت محور مقاومت را توجیه می‌کند. یکی از منابع هویتی جمهوری اسلامی ایران و محور مقاومت، علاوه بر ارزش‌ها و ایده‌های اسلامی و استعمارستیزی، تجربه تاریخی ملت‌های آنها در قبال اسرائیل بوده است. برای نمونه ادراک و تلقی خاصی که جامعه ایرانی در سال ۱۳۵۷ و بعد از آن نسبت به تاریخ معاصر داشته است منبعی است که در چارچوب آن جهان حال حاضر برای انقلابیون معنادار شده است. مردم ایران و سیاست‌گذاران جمهوری اسلامی ایران، تاریخ معاصر ایران و سرنوشت آن را در نظام روابط بین‌الملل در قالب رفتار تهاجمی قدرت‌های استعمارگر از جمله آمریکا و دست‌نشانده آن یعنی اسرائیل با بار منفی درک می‌کنند (Macaron, 2019: 8).

اما شاید تنها نقطه ضعف این الگوی نویت امنیت منطقه‌ای و بازدارندگی نامتقارنی که ایجاد شده، وابستگی و شبکه متقابل با مزیت نسبی اقتصادی است. با رجوع به ادبیات اقتصادسیاسی جدید، در می‌یابیم که حوزه‌های سیاسی بزرگ‌تر مزایای متعددی دارند. آلبرتو آلسینا اندیشمند این حوزه، در مقاله‌ای به نام «درباره تعداد و سائز ملت‌ها» به مزایای داشتن یک حوزه سیاسی بزرگ می‌پردازد (Alesina, 1996: 18):

اول؛ نخستین مزیت داشتن یک حوزه سیاسی بزرگ این است که در حالت آرمانی و با افق بلند با کاسته شدن و محو شدن مرزهای اقتصادی میان حوزه‌های جغرافیایی منطقه هزینه‌های تجارت کاسته شده و در عوض درآمد منطقه ما بیشتر خواهد شد. چراکه در جهان کمتر از تجارت آزاد کامل، اندازه بازارها به اندازه حوزه‌های سیاسی آن‌هاست.

محور مقاومت با ایجاد امنیت شبکه‌ای، توانسته زمینه همگرایی سیاسی اعضای خود را نیز فراهم کند. به میزانی که موانع برای عبور کالا و جریان اقتصادی و مالی برای یک بازار وسیع‌تر باشد قدرت رشدیابندگی و کسب درآمد بیشتر برای آن بازار بالاتر خواهد بود، از این لحاظ حرکت محور مقاومت برای باز کردن مرزهای بیشتر جغرافیایی یک حرکت بسیار راهبردی برای ایجاد یک بازار تمدنی بزرگ از سواحل گرم اقیانوس هند تا سواحل مدیترانه بوده است و بدین صورت است که اعضای این محور با بازار ۵۰۰ میلیون نفری در ارتباط هستند که شاید تنها راه برای برداشتن موانع برای گسترش این اقتصاد همین حرکت محور مقاومت بوده است.

دوم؛ در حالتی که با یک حوزه سیاسی بزرگ مواجه باشیم، هزینه سرانه هر مزیت عمومی، کاهش می‌یابد. همچنین، هزینه‌های سرانه چندین کالای عمومی با میزان جمعیت کاهش می‌یابد. یعنی هرچند که یک کشور حوزه سیاسی خود را بزرگ‌تر کند در قبال آن قادر خواهد بود تا هزینه‌های بیشتری را برای توسعه اقتصادی خود انجام دهد. حوزه سیاسی بزرگ‌تر یعنی فرصت برای افق دید بالاتر و جایگاهی بالاتر.

سوم؛ فشار یعنی اعمال نیرو بر یک سطح مشخص، هر چه یک سطح بیشتر شود فشار نیز کمتر خواهد شد؛ قرار گرفتن در معرض شوک‌ها برای کشورهای کوچک‌تر پرهزینه‌تر است ولی در عوض منطقه‌ای از یک کشور بزرگ که تحت تأثیر یک شوک منفی و منحصر به فرد منطقه‌ای قرار گیرد، با توزیع مجدد از بقیه کشور جبران می‌شود. به عبارت دیگر شوک وارد کردن به کشوری کوچک دارای دامنه اثر بزرگتری است نسبت به کشوری که حوزه سیاسی بزرگی دارد و می‌تواند شوک را از طرق مختلف رفع کند.

طبق مزایای گفته شده، لزوم وابستگی و شبکه متقابل با مزیت نسبی اقتصادی در این محور احساس می‌شود.

نتیجه‌گیری

در این مقاله تاکید بر بازدارندگی منطقه‌ای آن هم با تمرکز نگرش‌های هویتی و چگونگی فهم و ادراک مجموعه‌های سیاسی منطقه غرب آسیا از ساختارهای قدرت و نظام بین‌الملل بوده است. در حالیکه بازدارندگی هسته‌ای در برابر رژیم اسرائیل فعلاً با لحاظ محدودیت‌های حقوقی و سیاسی بین‌المللی در دستیابی قدرت‌های منطقه به سلاح‌های استراتژیک هسته‌ای، امکان‌پذیر نیست و همچنان سایه تهاجم این رژیم بر کلیه کشورهای اسلامی منطقه غرب آسیا وجود دارد، لذا شکل‌یابی و ایجاد مجموعه امنیتی جدید در قالب نظریات منطقه‌گرایی و ژئوپلیتیک نوین به عنوان بازیگر امنیتی و سیاسی بهترین راهبرد برای صلح‌سازی و امنیت‌زایی در غرب آسیاست. محور مقاومت در این مقاله بازیگر و کنشگر مستقلی است که با شکل بخشی به مجموعه امنیت منطقه‌ای مستقل خود و ایجاد الگوهای دوستی و دشمنی بر اساس میزان نزدیکی و دوری با کشورهای فرمانطقه‌ای و مداخله‌گر منطقه‌ای، به ایفای نقش بازدارندگی می‌پردازد. این مجموعه با دارا بودن ظرفیت‌های شبکه‌سازی و هم‌افزایی با گروه‌های سیاسی که از هویت و ژئوپلیتیک مشترک مقاومت در برابر هرگونه ظلم و مداخله و وابستگی برخوردار هستند، قدرت بازدارندگی فراوانی را حاصل کرده است.

آنچه محور مقاومت را بازیگری نقش‌آفرین و فعال در بازدارندگی نامتقارن در غرب آسیا می‌سازد، توان بازدارندگی با لحاظ شاخص‌های مجموعه امنیتی همچون مجاورت جغرافیایی، الگوهای پایدار و مشابه دوستی و دشمنی و وجود قطب منطقه‌ای ایران است که توانسته از مدیریتانه تا دریای سرخ و با حمایت برخی از کشورهای همجوار و به پشتوانه هویت مقاومت مبتنی بر ضدسلطه و مداخله قدرت‌های بزرگ، می‌باشد. این نوع بازدارندگی بر قدرت اجتماعی، ملی و ظرفیت‌های عمومی و داخلی کشورها متکی بوده و تفاهم بین‌الذهانی و ادراک مشترک از چگونگی ساخت صلح و امنیت از شروط دیگران می‌باشد. مولفه‌های اساسی تشکیل‌دهنده آن فرهنگی و اجتماعی بوده که البته برای استمرار و تقویت مجموعه امنیت منطقه‌ای خاص آن نیاز به افزایش تعاملات اقتصادی و شکل‌گیری وابستگی‌ها و اتحادهای اقتصادی می‌باشد.

چنانچه تحلیل محیط راهبردی غرب آسیا و بازیگران و کنشگران اصلی آن بر مبنای رهیافت‌های رئالیستی و لیبرالیستی صرف صورت پذیرد همچنان کشمکش‌ها و منازعات به طور مستمر و فزاینده اتفاق خواهند افتاد چراکه رقابت‌های مستمر در عرصه نظامی، امنیتی و اقتصادی، عملاً راه را بر هرگونه همکاری و مشارکت جمعی و حداکثری خواهد بست. لذا بازدارندگی نامتقارن با ساخت مجموعه امنیت منطقه‌ای هویت‌محور، نگاهی انتقادی مبتنی بر فهم صحیح از محیط راهبردی غرب آسیاست؛ محیطی که عملاً الگوهای دوستی و دشمنی آن بر مبنای انگاره‌های تاریخی و فرهنگی شکل گرفته و رویکرد غالب آن سازهانگاران است. در چنین محیطی حتی فهم از دولت نیز سازهانگاران و تفسیری است تا فهم ساخت دولت بر اساس مولفه‌های مدرن غربی. در محیطی که تعارض‌ها و شکاف‌های داخلی آن از جنس اجتماعی و هویتی است، الگوهای دوستی و دشمنی و تنظیم روابط با سایر کشورها نیز بر اساس میزان همگرایی و واگرایی با سازمان اجتماعی دیگران صورت می‌پذیرد و البته این ساخت در طی زمان در حال تغییر است. بر همین اساس محور مقاومت در نظم و بازدارندگی نامتقارن غرب آسیا، منافع منطقه‌ای و جمعی مشترک را جایگزین صرف منافع ملی بخشی‌نگر دولت‌ها در غرب آسیا می‌داند، در حالیکه نظم و بازدارندگی مبتنی صرف بر منافع ملی برای دهه‌هاست که با یکجانبه‌گرایی ایالات متحده آمریکا و سیاست‌های تهاجمی رژیم اسرائیل نقض شده است. محدودیت‌های توان داخلی کشورها به‌خصوص در حوزه نظامی و امنیتی، میزان عمق بخشی و اثرگذاری رفتارهای آنها در خارج را با ملاحظات و محدودیت‌های بسیاری همراه ساخته و این امر کنشگری و بازدارندگی در قاعده بازی بوده که عملاً مزیت نسبی آن در اختیار کشورهای مستقل حوزه مقاومت نبوده است، لذا این محور با فهم صحیح از مزیت نسبی، بازدارندگی مختص خود را ایجاد کرده و عملاً زمین بازی مستقل همراه با فرایندها و کنشگری‌های خاص را تشکیل داده است.

منابع

فارسی

۱. قاسمی، فرهاد (۱۳۹۰)، «پیامدهای منطقه‌ای شدن و گسترش سامانه‌های موشکی راهبردی بر بازدارندگی در نظم نوین جهانی»، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال نهم، شماره ۳۴.
۲. اقبال، اسماعیل (۱۳۸۱)، «تحلیلی بر راهبرد بازدارندگی هسته‌ای اسرائیل در خاورمیانه»، تهران: مؤسسه تحقیقات و پژوهش‌های سیاسی - علمی ندا.
۳. ازغندی علیرضا و جلیل روشندل (۱۳۸۱)، «مسائل نظامی استراتژیک معاصر»، تهران: انتشارات سمت.
۴. بوفر، آندره (۱۳۶۶) «مقدمه‌ای بر استراتژی»، مترجم: مسعود کشاورز، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، صص ۶۷-۷۸.
۵. داداندیش، پروین؛ کوزه گر کالجی، ولی (۱۳۸۹) «بررسی انتقادی نظریه مجموعه امنیتی منطقه ای با استفاده از محیط امنیتی قفقاز جنوبی»، فصلنامه راهبرد، شماره ۱۹.
۶. زبردست، میلاد (۱۳۹۷)، «سیاست خارجی و امنیتی اسرائیل در قبال محور مقاومت»، فصلنامه پژوهش ملل، شماره ۳۵.
۷. میرقادر، سیدفضل‌اله و حسین کیانی (۱۳۸۹)، «بن‌مایه‌های ادبیات پایداری در قرآن کریم»، ادب و هنر دینی، شماره یک، صفحات ۷۳ تا ۸۵.
۸. نکولعل آزاد، فاطمه (۱۳۹۹)، «از مفهوم‌پردازی تا پیوند با امنیت منطقه‌ای و بین‌المللی»، مؤسسه مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران.
۹. آدمی، علی و الهام کشاورز مقدم (۱۳۹۴)، «جایگاه مجموعه امنیتی محور مقاومت در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام، سال ۴، شماره ۱۴، صص ۱-۱۹.
۱۰. روحی دهبه، مجید (۱۳۹۰)، «مفهوم‌سازی همگرایی و منطقه‌گرایی در روابط بین‌الملل از منظر سازه‌انگاری (مطالعه موردی: اتحادیه اروپا)»، فصلنامه پژوهش‌های روابط بین‌الملل، سال دوم، شماره هفتم.
۱۱. رضاخواه، علیرضا (۱۳۹۲)، «بیداری اسلامی و آینده محور مقاومت»، مجله زمان، شماره ۳۲، صص ۳۲-۳۳.
۱۲. متقی، ابراهیم (۱۳۸۷)، رویارویی غرب با جهان اسلام، تهران: پژوهشکده فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۱۳. زارع، صدیقه و حمید احمدی (۱۳۹۴)، «تجدید حیات سیاسی شیعیان و کشمکش‌های فرقه‌ای-مذهبی در خاورمیانه»، فصلنامه پژوهش‌های روابط بین‌الملل، دوره نخست، شماره نوزدهم، صص ۱۵-۵۴.
۱۴. پارسای، رضا و مهدی مطهرنیا (۱۳۹۳)، «اثرگذاری محور ایران، سوریه و حزب‌الله بر منافع آمریکا در خاورمیانه»، فصلنامه سیاست دفاعی، شماره ۲۲.
۱۵. عباسی، مجید و دیگران (۱۳۹۲)، «نظریه موازنه تهدید: دلایل ساختاری شکل‌گیری و گسترش اسلام سیاسی و مقاومت اسلامی در خاورمیانه»، فصلنامه رهیافت انقلاب اسلامی، شماره ۲۴.
۱۶. کریمی، ابوالفضل (۱۳۹۶)، «نقش جمهوری اسلامی ایران در هویت‌بخشی به مجموعه امنیتی محور مقاومت»، مجله پژوهش ملل، دوره دوم، شماره ۲۰.
۱۷. مرادی، اسداله (۱۳۹۴)، «بحران سوریه و امنیت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال چهارم، شماره ۱۵ (شماره پیاپی ۴۵).

انگلیسی

1. Colin ,Gray(1990), "Definitions and Assumptions of deterrence", Journal of Strategic Studies,1990,Vol.13.p.10.
2. Kelly, Robert E (2007), Security Theory in the New Regionalism, International Studies Review, 9.
3. Mitzen, Jenifer (2004), Ontological security in world politics and implications for the study of European security, Paper for the cidle workshope, Oslo.
4. Schaap , James Ike, " The Peter Principle: Is This Phenomenonin Decline or Growing? ", The Journal of International Management Studies, Volume 14 Number 2, August, 2019.
5. Castells, Manuel (2009), "Communication Power", Oxford/New York: Oxford University Press.
6. Buzan, Barry; Wæver, Ole (2003). Regions and Powers: The Structure of International Society. Cambridge, United Kingdom: The Press Syndicate of the University of Cambridge.
7. Buzan, Barry(2003), Regional Security Complex Theory in the Post-Cold War World, the International Political Economy Series book series (IPES), Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9781403938794_8
8. Buzan B. (2000) The Logic of Regional Security in the Post-Cold War World. In: Hettne B., Inotai A., Sunkel O. (eds) The New Regionalism and the Future of Security and Development. The New Regionalism. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1007/978-1-137-11498-3_1
9. Morgan, Patrick(1997), "Regional Orders: Building Security in a New World", Penn State University Press; 1st edition.
10. Erika Cudworth and Stephen Hobden(2010) "Systems Anarchy and Anarchism: Towards a Theory of Complex" Journal of International Studies, No. 39, pp. 399–416.
11. Tilebein, Meike(2006) A Complex Adaptive Systems Approach to Efficiency and Innovation Kybernetes, Vol. 35, No. 7/8, pp. 1087-1099.
12. Friedman, George (2011), "Syria, Iran and the Balance of Power in the Middle East", 22, Dec.2011, www.trafor.com.
13. Fischer, Markus (2006). Culture and Foreign Politics, The Limits of Culture; Islam and Foreign Policy. Brenda Shaffer ed. MIT Press.
14. Dobbs, Kevin (2010). Predictive Analysis of Potential Reactions to Iranian Attainment of Nuclear Power Status. American Military University. INTL 504 Analytics 1 Submitted to Dr. Jonathan.
15. Macaron, Joe(2019), "The Mutually Connected Fronts between Israel and Iran", http://arabcenterdc.org/policy_analyses/the-mutually-connected-fronts-between-israel-and-iran/
16. Alesina, Alberto, Perotti, Roberto,(1996); Income distribution, Political Instability, And Investment; European Economic Review 40(1996),pp.1203-1228.